

Vertrouwen en gemedieerde communicatie¹²

Onora O'Neill

Communicatie en quasicommunicatie

F*ocus op communicatie.* Communicatie, zoals ik de term hier zal gebruiken, wordt tot stand gebracht door taaldaden die een mededelende inhoud hebben. Ze zijn gericht aan een publiek naar wie – indien de taaldaad succesvol verloopt – die inhoud zal worden overgebracht. Ik laat dus ruimere opvattingen over communicatie buiten beschouwing. Daarmee sluit ik handelingen zonder mededelende inhoud uit – bijvoorbeeld de communicatieve aspecten van het gedrag van dieren, communicatie via muziek, dans en gebaren of communicatie van het type ‘zeg het met bloemen’ –, alsook handelingen met een onvolledige mededelende inhoud – zoals fragmenten van onvolledige, onverstaanbare of incoherente taaluitingen –, evenals de verwerking van elementen waaraan men binnen sommige contexten een mededelende inhoud zou kunnen geven, maar die niet als zodanig

¹² Een eerdere versie van deze tekst werd in april 2011 voorgedragen tijdens een conferentie over ‘Trust and Cloud Computing’ in Cambridge. Bepaalde gedachten werden herhaald tijdens de *Woodbridge Lectures* aan de Columbia University, eveneens in april 2011. De huidige versie werd op 10 mei 2011 uitgesproken bij het bekleden van de *Leerstoel Louis Meerts* aan de Lessius Hogeschool te Antwerpen onder de titel: ‘Trust and Mediated Communication’. De oorspronkelijke vertaling is van Marie-Jeanne Bellen en verscheen eerder als ‘Vertrouwen en indirecte communicatie’ in *Ethische Perspectieven*, jg. 21, nr. 4, 2011, p. 362-379. Voor dit boek werd de vertaling geheel herzien door Paulus Van Bortel.

geïnterpreteerd wordt in de strikte context waar ze zelf wordt ingezet (*data processing*).

Desondanks zal ik enkele beperkte commentaren geven op quasicommunicatieve taaldaden die een mededelende inhoud hebben en aan bepaalde soorten publiek kunnen worden gericht, maar die niet exclusief noch effectief gericht zijn aan een publiek dat vermoedelijk met deze taaldaden vertrouwd is. Het is enigszins verrassend dat er in heel wat hedendaagse discussies over het *spreekrecht* – en het misbruik ervan – voorrang wordt gegeven aan standaarden die eigenlijk thuishoren in quasicommunicatieve systemen. Dit geldt voor discussies over *vrijheid van meningsuiting*, over vereisten voor het *bekendmaken*, *verspreiden* of *verschaffen* van informatie, over standaarden in verband met *openheid* of *transparantie* en over regels voor *gegevensverwerking* (niet alleen technische normen, maar ook wetten zoals degene die opgenomen zijn in de *UK-Data Protection Act* van 1998, in het kader van de wet ter bescherming van de persoonlijke levenssfeer). Er kan best wel een *reëel* publiek bestaan dat met quasicommunicatieve handelingen vertrouwd is – een publiek dat de inhoud ervan soms ook effectief kan begrijpen –, maar deze taaldaden hoeven niet uitsluitend aan dat publiek gericht te zijn. Bovendien, als zou blijken dat zij een aantal regels van het succesvol communiceren veronachtzamen, dan nog zullen ze niet als gebrekkige taaldaden worden opgevat: ik kan mezelf uitdrukken, zelfs als niemand het merkt; je kunt je gedachten verspreiden, zelfs als niemand je hoort; een onderneming en een charitatieve instelling kunnen transparant over hun activiteiten communiceren, zelfs als niemand hun rapporten leest.

Men zou kunnen hopen dat de brede belangstelling voor de communicatie-ethiek, die aandacht besteedt aan zowel communicatieve als quasicommunicatieve taaldaden, een algemeen toepassingsgebied zou kennen. Die hoop lijkt me helaas al te vaak ondermijnd te worden door een vooringenomenheid met idealen en standaarden die betrekking hebben op quasicommunicatie.

Daardoor worden andere standaarden, die een begrijpelijke communicatie met een bepaald doelpubliek vereisen, uitgesloten. Quasicommunicatieve taal kan op legitieme wijze abstractie maken van de regels die nageleefd moeten worden om communicatie te doen slagen – of deze regels zelfs negeren. Zo maakt de neiging om te denken dat het meest elementaire spreekrecht, zowel van het individu als van de media, *het recht op zelfexpressie* is (een recht dat meer dan vijftig jaar geleden opgenomen werd in de *Universele Verklaring van de Rechten van de Mens* én in het *Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens*), abstractie van de belangrijkste voorwaarden van de communicatie. Het recht op zelfexpressie mag dan wel de rechten veiligstellen van sprekers en schrijvers, het negeert de noodzakelijke voorwaarden die vervuld moeten worden om een publiek toe te laten te begrijpen wat er meegedeeld wordt.

Begrijpen en beoordelen. Communicatie is geslaagd als ze begrijpelijk is en beoordeeld kan worden door een bepaald (of een ander) publiek. Dit impliceert dat communicatie pas echt werkt wanneer een publiek zowel kan begrijpen wat er gezegd wordt (of toch in zekere mate), als kan beoordelen wat door die uitspraak teweeg wordt gebracht (of toch in zekere mate). Communicatiepogingen mislukken wanneer een doelpubliek tot de bevinding komt dat de inhoud van wat de ander meedeelt onbegrijpelijk is of dat het zijn of haar mededelingen niet kan beoordelen. En zelfs wanneer de eerste moeilijkheid zich niet voordoet, dan is de tweede nog veelvoorkomend. Dit slaat op vele contexten, maar in het bijzonder op uitspraken die een waarheidsaanspraak maken of een belofte inhouden. Een publiek moet dan niet alleen begrijpen waarop anderen aanspraak maken en welke beloftes zij doen, het moet ook kunnen beoordelen of deze aanspraken en beloftes betrouwbaar zijn.

Het verlangen om de betrouwbaarheid te beoordelen blijft echter niet beperkt tot taaldaden die openlijk waarheid claimen

en iets beloven. Fictie, poëzie of grappen bijvoorbeeld doen dat niet expliciet. Maar ook hier vereist een juist begrip van wat gezegd en wat daardoor teweeggebracht wordt een doelpubliek dat oordeelt, zowel over waarheid en leugen van de aanspraken of van de vooronderstellingen waarop de inzichtelijkheid van de communicatie steunt of waarvan ze afhangt, als over degenen die de uitspraken doen: of zij wel betrouwbaar zijn – tenminste binnen zekere grenzen.¹³ Ook communicatie die niet meteen problemen oproept over de betrouwbaarheid van iemands aanspraken of beloftes, vraagt om een publiek dat kan oordelen over wat er precies meege-deeld en wat erdoor teweeggebracht wordt. In deze bijdrage zal ik me echter beperken tot de regels waarmee we een oordeel vormen over de betrouwbaarheid van waarheidsaanspraken en beloftes. Ik zal dus nauwelijks ingaan op de vereisten van een communicatie waarin waarheidsaanspraken en beloftes geen centrale rol spelen.

Betrouwbaarheid komt voor vertrouwen. Door dit te zeggen beweert ik dat betrouwbaarheid fundamenteeler is dan vertrouwen. Vertrouwen is responsief: we geven of weigeren ons vertrouwen op basis van een geïnformeerd oordeel over iemands betrouwbaarheid – of diens onbetrouwbaarheid. Dat oordeel moeten we redelijk en goed vormen om te vermijden dat we op iemand naïef zouden vertrouwen. Vertrouwen stellen of weigeren is een moeilijke oefening omdat beide al gauw misplaatst zijn. Dat komt gedeeltelijk omdat een onbetrouwbaar persoon erop gericht is anderen te doen geloven wat hij claimt of belooft. Het is evident dat je voor misplaatst vertrouwen een hoge prijs betaalt. Als we ons vergissen in het vertrouwen dat we in iemand stellen dan kan de onbetrouwbare persoon ons bedriegen en dat zullen we dan betalen met al hetgene dat we op het spel hebben gezet: geld of

¹³ Als toehoorders bijvoorbeeld niet in staat zijn om het taalregister van iemands uitspraken te vatten, dan weten ze ook niet zeker of ze met een grap of een leugen te maken hebben en of het verhaal fictie is of feiten weergeeft. Sprekers die iemand willen misleiden maken vaak gebruik van dergelijke of andere onduidelijkheden.

reputatie, vriendschap of liefde. Maar misplaatst wantrouwen heeft ook zijn prijs. Als we ten onrechte ons vertrouwen weigeren te stellen in iemand die het toch verdient, dan zou die persoon wel eens geneigd kunnen zijn om juist daarom minder betrouwbaar te worden. Het zou best kunnen dat hij het ons zeer kwalijk neemt als wij tekortkomingen die hij helemaal niet heeft trachten te ontdekken door hem te controleren of ter verantwoording te roepen. In elk geval zullen we een hoge prijs betalen als we betrouwbare communicatie wantrouwen en ze met misplaatste argwaan overdreven controleren en ter verantwoording roepen.

Oordelen over betrouwbaarheid. Met andere woorden: als we op een intelligente manier al dan niet ons vertrouwen in iemand willen stellen dan zullen we een oordeel moeten vormen over de betrouwbaarheid van zijn communicatieve handelingen. Wanneer dit onmogelijk is, zullen we voor de trieste keuze komen te staan tussen loutere lichtgelovigheid (het zogenaamde ‘blinde vertrouwen’) en loutere achterdocht – of zullen we onze toevlucht moeten nemen tot een of andere arbitraire beslissingsprocedure, zoals het opgooien van een muntstuk. Hoe dan ook komen deze gevallen maar zelden voor. Veel vaker is het wel het geval dat gespreksgenoten in staat zijn om uit te maken welke regels en standaarden ze moeten naleven (en er ook op toezien dat ze worden nageleefd), om anderen in staat te stellen over hun betrouwbaarheid te oordelen en in hen vertrouwen te stellen (of dit te weigeren!). In dezelfde zin kan een publiek zich vaak een redelijk oordeel vormen over de betrouwbaarheid van de aanspraken en beloftes van anderen.

Face-to-facecommunicatie

Eerlijkheid, betrouwbaarheid en competentie. Het is handig om te beginnen met de face-to-facecommunicatie tussen personen die dezelfde natuurlijke taal delen. Er zijn hier nog geen interme-

diërende schakels, hoewel er natuurlijk altijd zowel een cultureel als een materieel medium aanwezig is: een gedeelde natuurlijke taal, enkele waarneembare klanken. In deze situaties – maar ook in meer complexe gevallen, zoals ik nog zal uiteenzetten – hangt het feit of men op een verstandige manier al dan niet zijn vertrouwen in iemand kan stellen vooral af van het oordeel dat men vormt over de eerlijkheid, betrouwbaarheid en competentie die van zijn aanspraken en beloftes uitgaan. Dit zijn de elementaire standaarden waarop we greep trachten te krijgen wanneer we ons afvragen of iemands taaldaden ons vertrouwen waard zijn, en we willen vermijden vertrouwen te stellen in verkeerde aanspraken, die steunen op ‘van horen zeggen’, roddelpraatjes of leugens (of om een andere reden onbetrouwbaar zijn) of in valse, misleidende of oneerlijke beloftes (of beloftes die om andere redenen ons vertrouwen niet waard zijn).

Algemeen gesproken is het niet nodig om na te gaan of iemand *over de ganse lijn* wel eerlijk, betrouwbaar of competent is. Als ik over een collega wil oordelen of ze *eerlijk* is geweest in verband met een professionele aangelegenheid, dan hoef ik niet te weten of ze dat ook in haar privé zaken is. Als ik wil nagaan of een monteur mijn auto op een *betrouwbare* manier zal onderhouden, dan zal ik het onnodig vinden om in te schatten of hij betrouwbaar financieel advies kan geven. Om uit te maken of een toevallige voorbijganger op *competente* wijze mij in de juiste richting wijst, doet het er niet toe of ze op andere, niet ter zake doende vlakken al dan niet competent is. Natuurlijk kan het nuttig zijn zonder twijfel te weten dat een persoon of instelling *onveranderlijk* oprecht, betrouwbaar en competent is bij het maken van aanspraken en beloftes – maar zelden zullen we zo’n uitgebreid bewijsmateriaal verkrijgen of nodig hebben; erop insisteren neigt eerder naar paranoia.¹⁴ (Daarom hecht ik weinig belang aan het oeverloze

¹⁴ Oprechtheid, competentie en betrouwbaarheid zijn telkens van belang. Iemand zou eerlijk en competent kunnen zijn maar onbetrouwbaar (een eerlijke en competente persoon die dromerig is of kleine dingen vergeet); of eerlijk en betrouw-

peilen naar het vertrouwen dat gesteld wordt in bepaalde *types* van beroepen of instituties. Hoogstens kunnen deze peilingen een aanwijzing zijn voor algemene attitudes, maar ze zijn zo opgesteld dat ze abstractie maken van het bewijs dat nodig is om in concrete gevallen iemands betrouwbaarheid te beoordelen).

Checken, uitdagen en bevestigen. Een publiek kan de betrouwbaarheid van iemands aanspraken en beloftes pas beoordelen wanneer de spreker er blijk van geeft, en het publiek er ook een bewijs van vindt. Om dat te doen moet het publiek de aanvankelijke getuigenis ervan wel eens *checken* en *uitdagen* om de eerste indruk of het initiële vermoeden van eerlijkheid, betrouwbaarheid en competentie te bevestigen of te ontkennen. Het publiek kan op zoek gaan naar een onafhankelijk bewijs van de waarheid, of naar onafhankelijke getuigen. Het kan op zoek gaan naar een bewijs dat aantoont dat de ander betrouwbaar de waarheid spreekt en zijn beloften nakomt, of dat hij zich in een positie bevindt die hem in staat stelt te weten dat datgene waarop hij aanspraak maakt het geval is of dat hij datgene wat hij belooft ook kan uitvoeren; of naar een bewijs dat aantoont dat een leugen hem duur te staan zal komen – bijvoorbeeld omdat dan zijn zuur verdiende reputatie of *credit rating* kan geschaad worden. De beoordeling van iemands claims of beloftes gebeurt gewoonlijk door het aaneenschakelen van een reeks bewijzen en door te controleren of het algemene beeld de geloofwaardigheid van deze aanspraken en beloftes bevestigt of ontkent.

Gemedieerde communicatie

Media. Laten we nu onze aandacht richten op de gemedieerde communicatie. In zekere zin is elke communicatie gemedieerd

baar maar allesbehalve competent (een eerlijk en fatsoenlijk mens die niet de vereiste technische kennis of sociale vaardigheden heeft); of betrouwbaar en competent maar totaal oneerlijk (de goed georganiseerde bedriegster).

– telepathie blijkt nu eenmaal niet te werken. Zoals ik eerder aangaf moet ook in het geval van een face-to-facecommunicatie de mededelende inhoud worden overgebracht door het *culturele medium* van een taal die voor beide gesprekspartners begrijpelijk is, waarbij gebruik wordt gemaakt van een *materieel medium* (klanken, gedrukte tekens of wat dan ook). Het gesproken woord en het schrift zijn de meest gebruikte media. Al eeuwenlang wordt hevig gedebatteerd over de vraag of beide wel even geschikt zijn om iemands beweringen te controleren, uit te dagen, te bevestigen of te ontkennen, en dus ook even geschikt om over de betrouwbaarheid van iemands aanspraken en beloftes een oordeel te vormen.

Volgens een bepaalde visie uit de oudheid is het gemakkelijker te oordelen over wat face to face gezegd wordt dan over het geschreven woord. Bij het schrift kunnen de schrijver en de lezer van elkaar verwijderd zijn in de tijd, zich op een andere plaats bevinden, andere vooronderstellingen hebben en de tekst verschillend benaderen, zodat ze de schrifttekens om andere redenen al dan niet kunnen bevestigen. In de *Faidros* legt Plato Socrates een beroemde kritiek op het schrift in de mond. Hij stelt het schrift voor als een misleidende en onvolledige vorm van communicatie, omdat teksten – in tegenstelling tot gesproken woorden – zich van hun auteurs kunnen afzonderen, met als gevolg dat er niemand aanwezig is om ze te vertolken, uit te leggen, te verdedigen of borg te staan voor hun betrouwbaarheid. Plato schrijft (!) dat het geschreven woord ‘zichzelf [niet kan] verdedigen of helpen,’ maar eerder als een ‘wees’ en zonder ruggeleuning de wereld wordt ingezonden. Plato waarschuwt dat het schrijven, net als het schilderen, kan misleiden omdat schrijvers hun betrekking op de woorden die ze schreven, verliezen:

Ik denk eigenlijk, Faidros, dat dít het probleem met *grafein* (schrijven) is, en zodoende lijkt het echt veel op *zo-grafein* (schilderen). Want ook de voortbrengselen van de schil-

derkunst lijken te leven zoals ze daar staan. Maar vraag je ze wat, dan bewaren ze een plechtig stilzwijgen. Hetzelfde gebeurt ook met geschreven woorden: je zou verwachten dat ze als een verstandig wezen konden praten, maar vraag je hun iets omdat je meer over hun beweringen wilt weten, dan verwijzen ze altijd en eeuwig naar dat ene. Wanneer iets eenmaal is opgeschreven, dan rolt elk betoog alle kanten op. Het komt terecht bij mensen die er verstand van hebben, maar evengoed bij lui die er niets mee te maken hebben, en het heeft geen idee tot wie het zich moet richten en tot wie niet. Wanneer iemand het slecht behandelt en het ongerechtvaardigde verwijten maakt, moet het altijd door zijn vader worden geholpen. Want zichzelf verdedigen of helpen kan het niet.¹⁵

Ik begrijp deze passage als Plato's aanklacht tegen het schrift, omdat het geschreven woord specifieke problemen schept in verband met het controleren of uitdagen, het bevestigen of in twijfel trekken van de betrouwbaarheid van iemands aanspraken en beloftes. In de directe, mondelinge communicatie kunnen we wat gezegd wordt, ondervragen. We kunnen de aanspraken en beloftes van een spreker checken en uitdagen, en hebben de gelegenheid om een verstandig oordeel te vormen over de eerlijkheid, competentie en betrouwbaarheid ervan, en dus ook over hun betrouwbaarheid in dit concrete geval. Wanneer we met iemand praten, zijn we in het bijzonder op zoek naar bevestigingen en tegenbewijzen; we houden rekening zowel met zijn lichaamstaal, zijn manier van uitdrukken, met wat ooggetuigen over hem vertellen, als met wat we in het algemeen weten over zijn eerlijkheid, competentie en betrouwbaarheid. Zodoende kunnen we *tot op zekere hoogte* daaruit opmaken of sprekers de regels van het betrouwbaar aanspraak maken en beloftes doen

¹⁵ Plato, 1998. *Faidros*, 275d-e.

naleven. Dit alles maakt het mogelijk om op een verstandige manier ons vertrouwen al dan niet in iemand te stellen.

Ondanks deze beroemde stellingen over de superieure waarde van het gesproken woord biedt ook het schrift voordelen om de betrouwbaarheid van iemands aanspraken en beloftes te beoordelen. Deze voordelen zijn juist het gevolg van het gegeven dat teksten van hun auteurs en van de context waarin ze werden geschreven, kunnen worden losgemaakt. Als zodanig kunnen ze woorden van een blijvend, overdraagbaar spoor voorzien zodat ze door anderen die in tijd en plaats verwijderd zijn, gelezen kunnen worden. Lezers mogen dan wel verstoken zijn van de expressie en gebaren van de auteur en mogen dan wel onzeker zijn over de context waarin een tekst geschreven werd; ze mogen het dan wel zonder getuigen moeten stellen die de geschreven aanspraken of beloftes kunnen bevestigen of ontkennen, of die hen van algemeen bewijsmateriaal over de eerlijkheid, competentie en betrouwbaarheid van de schrijver kunnen voorzien, toch genieten ze van voordelen die luisteraars missen. Het schrift *verruimt* de reikwijdte van de wijzen waarop wij kunnen communiceren en oordelen over de betrouwbaarheid van de uitspraken van anderen: daarom is het onontbeerlijk voor het recht en de verslaggeving, voor de administratie en het bedrijfsleven. Maar dit zijn niet de enige sectoren waar het schrift voordelen biedt. Ik kan het niet laten hier een vers te citeren dat opgenomen is in het project *Transport for London* en momenteel in een metrostation te lezen is. Het werd geschreven in de vierde eeuw voor Christus door een enthousiaste verdediger van het geschreven woord, de dichter Palladas van Alexandrië. Ik citeer het in Tony Harrison's vertaling:

*Loving the rituals that keep men close,
Nature created means for friends apart:
Pen, paper, ink, the alphabet,
Signs for the distant and disconsolate heart*

Het gegeven dat het schrift ruimte en tijd kan overbruggen en niet onmiddellijk wegsterft, verleent aan dit medium ontelbare bijkomende voordelen die helpen bij het beoordelen van iemands aanspraken en beloftes.

Multimedia. Uiteraard leven wij vandaag in een multimediale wereld, waarin we voortdurend gesproken en geschreven woorden en andere culturele en materiële communicatiemediën combineren – allemaal beelden waar Plato zo wantrouwig tegenover stond. Het gesproken woord heeft een aantal van zijn nadelen verloren: het kan opgenomen, opnieuw beluisterd of heruitgezonden worden in plaats van weg te sterven eens het uitgesproken is; vaak kan het worden gecheckt en betwist, bevestigd of ontkend door het te vergelijken met geschreven bronnen en beelden of met ander bewijsmateriaal. Als nooit tevoren kunnen schrifttekens gekopieerd, bewaard en doorgegeven worden. Ook kunnen ze worden gecontroleerd en betwist, bevestigd of ontkend door ze te vergelijken met het gesproken woord, met beelden en met andere teksten. De discussie die vandaag over de verdiensten van de verschillende *communicatiemediën* wordt gevoerd, gaat over het uitselecteren van die media die het meest aansluiten bij een vooropgestelde doelstelling – voor vele dagdagelijkse doelstellingen maken we vandaag gebruik van een technologisch complexe combinatie van media (*onlinecontent*, televisie, films). Antieke debatten over de rivaliserende verdiensten van het gesproken en geschreven woord, of over oraliteit en geletterdheid, vinden nog altijd hun weerklank, maar hun kader is te eng voor een reflectie over het spreekrecht en het misbruik ervan in onze tijd.¹⁶

Want, niet alles is eenvoudiger geworden. Dezelfde (technologische) transformaties die het ons hebben mogelijk gemaakt om via verscheidene media te communiceren, maken het ook mogelijk om de communicatie op ontelbare manieren via *inter-*

¹⁶ Voor een overzicht van deze antieke kwesties, zie Walter Ong, 1982.

mediaire kettingen te laten verlopen. Elke tussenliggende schakel kan op een bepaalde wijze betrouwbaar zijn, maar op een andere wijze onbetrouwbaar; competent voor sommige aangelegenheden, maar niet voor andere; eerlijk in bepaalde opzichten en oneerlijk in andere. Het zijn niet zozeer de specifieke kenmerken van een of ander communicatiemedium die het vandaag ingewikkelder maken om gemedieerde aanspraken en beloftes te controleren of te betwisten, te bevestigen of te ontkennen en te beoordelen op hun betrouwbaarheid. Wat het zoveel ingewikkelder maakt, is de enorme toename van tussenliggende schakels.

In een bepaald opzicht lijkt het hopeloos om in een wereld van geïntermedieerde communicatie over waarheid en betrouwbaarheid te oordelen. Elke tussenliggende schakel in een sequentiële reeks die *content* doorgeeft (of het nu een individu of een instelling is, gebruikmakend van om het even welk medium of welke technologie ook), kan eveneens vormen van erosie, omis-sie, tussenvoegingen en vervormingen met zich meebrengen die de verstaanbaarheid of de beoordeelbaarheid van de *content* die ze schijnbaar overbrengt, beschadigen of vernietigen.

Indien gemedieerde communicatie de vorm zou aannemen van 'valse geruchten' dan zouden we inderdaad voor onoverkomelijke problemen staan bij het beoordelen van de betekenis van een gemedieerde inhoud of van de betrouwbaarheid van gemedieerde waarheidsaanspraken en beloftes. Vele van onze dagelijkse pogingen om de betrouwbaarheid van iemands aanspraken en beloftes te beoordelen, zouden vastlopen wanneer we medierende taaldaden met de originele zouden moeten vergelijken om ze op hun betrouwbaarheid te beoordelen. Dit probleem wordt goed geïllustreerd door de volgende ongeloofwaardige boodschap die op het legerhoofdkwartier aankomt: *Send three and four pence, we are going to a dance* terwijl ze aan het front vertrok als: *Send reinforcements, we are going to advance*.¹⁷ Dit

¹⁷ Het voorbeeld wordt gebruikt door C.A.J. Coady, 1992.

beeld dat ervan uitgaat dat de betrouwbaarheidstest erin bestaat de latere fase van de transmissie te vergelijken met een vroegere of zelfs met de oorspronkelijke mededeling, berust volgens mij op een vergissing. Communicatie maakt regelmatig gebruik van vele media en lange intermediaire kettingen, maar precies die grote hoeveelheid kan het *gemakkelijker* maken om de aanspraken en beloftes via andere kanalen te controleren, uit te dagen, te bevestigen of te ontkennen. (Blijkbaar is dit niet altijd het geval: zoals Wittgenstein opmerkte, zal een massaal aantal exemplaren van dezelfde krant je niet tot een beter oordeel over de waarheid van de berichtgeving brengen; dat zal evenmin het geval zijn door een groot aantal publicaties te lezen die dezelfde bron gebruiken of in handen zijn van dezelfde eigenaar).

Technisch en normatief falen. Er kan op zoveel manieren iets foutlopen dat het heel moeilijk wordt om een typologie op te stellen van de problemen die tussenliggende schakels kunnen creëren bij het beoordelen van iemands communicatie. Toch kan het nuttig zijn een onderscheid te maken tussen problemen die veroorzaakt worden door een *technisch* mankement in een bepaalde fase van de overdracht en problemen die te wijten zijn aan het *normatieve* falen van een of meerdere intermediaire actoren die de maatstaven van een verstaanbare en beoordeelbare communicatie, op basis waarvan kan worden geoordeeld over de betrouwbaarheid, niet naleven.

Technische beperkingen en storingen kunnen doorslaggevend zijn, zelfs wanneer er verder niets in de weg staat een oordeel over de betrouwbaarheid van iemands aanspraken en beloftes te vormen. Er zijn meer dan voldoende klassieke voorbeelden van technische problemen te noemen die maken dat een communicatie onverstaanbaar is en niet kan worden beoordeeld: een krakende telefoonlijn, achtergrondlawaai, een zwak spoor, een beschadigd afschrift, een versleten palimpsest, het ontbreken van inleidend of ander materiaal. De nieuwere technologieën brengen

andere defecten met zich mee die misschien moeilijker te detecteren zijn.

Belangrijkere problemen zijn nochtans te wijten aan de enorme toename van de intermediërende transmitters waarvan het publiek zich waarschijnlijk niet bewust is en waardoor het niet over hun eerlijkheid, betrouwbaarheid en competentie kan oordelen. Het *normatieve* falen van de intermedia kan moeilijk op te sporen zijn, zelfs wanneer een bepaald *type* van bedrog gekend is: een bankbediende zou een code in het banksysteem kunnen invoegen om fondsen naar een privérekening te versluizen zonder dat de depositohouder noch de auditeurs in staat zijn om dit bedrog aan de hand van de bewijsstukken die ze ontvingen te detecteren; e-mailaccounts kunnen het doelwit worden, niet alleen van grappenmakers met hun volstrekt ongeloofwaardig en onmiddellijk herkenbaar aanbod van plotselinge rijkdom ('U heeft gewonnen!'), maar ook van minder apert bedrieglijke boodschappen die van banken of belastingkantoren lijken te komen. (Het is, zoals altijd, heel moeilijk om harde bewijzen te leveren van *niet-ontdekte onbetrouwbaarheid*, maar we mogen ervan uitgaan dat het een algemeen verschijnsel is.) Academici en academische tijdschriften kunnen teleurgesteld ontdekken dat ze iets publiceren dat op plagiaat of verzonnen materiaal steunt. Hoewel in deze voorbeelden van het normatieve falen vaak misbruik wordt gemaakt van iemands technische beperkingen, zijn de fundamentele gebreken telkens eerder normatief dan technisch. Door de grote hoeveelheid onbekende of nauwelijks begrepen intermedia vertakken de mogelijkheden van het normatieve falen zich verder. Ze plaatsen ons voor de grootste uitdaging bij het beoordelen van de betrouwbaarheid van communicatie – communicatie die op complexe lagen van tussenliggende (f)actoren rekent. De voor zich sprekende voorbeelden zijn onder meer complexe financiële en vennootschapsstructuren, waarvan vele gedeeltelijk in het buitenland zijn 'gevestigd' omdat de daar van kracht zijnde jurisdictie de discretie biedt die hen gelegen

komt, en *cloud computing* dat met een duizelingwekkende complexiteit data kan opslaan, combineren, analyseren en doorverkopen. We kunnen aannemen dat de problemen met de betrouwbaarheid van de gecommuniceerde inhoud eerder te wijten zijn aan de intermedia dan aan het vertrouwen dat men in een of ander medium stelt.

Plato zou dus een aannemelijke beschrijving van het probleem hebben gegeven, ook al schreef hij het toe aan het vertrouwen dat in het schrift wordt gesteld en zich daarin vergiste. Herinner zijn beschuldiging:

Wanneer iets eenmaal is opgeschreven, dan rolt elk betoog alle kanten op. Het komt terecht bij mensen die er verstand van hebben, maar evengoed bij lui die er niets mee te maken hebben, en het heeft geen idee tot wie het zich moet richten en tot wie niet.

Deze problemen volgen *niet noodzakelijk* uit het schrift: we kunnen van het geschreven woord een persoonlijke aangelegenheid maken (privécorrespondentie), er een beperkte verspreiding aan geven (confidentiële communicatie) of het de wereld insturen. Wel kunnen problemen gemakkelijker ontstaan in een wereld waarin communicatie via een groot aantal tussenliggende schakels verloopt. Sommige daarvan kunnen (bedoeld of onbedoeld) de overgebrachte inhoud vervormen, bewerken, er een nieuwe vorm aan geven of hem op een andere manier verkeerd voorstellen. Zulke intermediaire schakels beletten de personen die van deze voorstellingen afhankelijk zijn, de op deze manier verwerkte aanspraken en beloftes te begrijpen of te beoordelen. Volgens mij ligt het probleem niet zozeer in het schrift, maar in het gegeven dat mensen vaak moeten vertrouwen op de eerlijkheid, betrouwbaarheid en competentie van intermediaire (f)actoren waarvan zij al te weinig weet hebben.

Sterker nog: niet alleen moeten zij vertrouwen op intermedi-

aire *actoren*, maar ook en in toenemende mate op complexe intermediairende *systemen* die de inhoud van de communicatie (re)organiseren. Deze systemen worden door derden beheerd, van wie geen mens iets weet, en worden door standaarden en agentschappen waarvan we ook niets weten, gereguleerd (als dat al gebeurt); mensen moeten vertrouwen op (veronderstelde) overeenkomsten die ze niet begrijpen (gebruikersovereenkomsten, polissen, financiële contracten). Via internet rolt het betoog vandaag vele kanten op. En met de komst van *cloud computing*, tekst- en datamining ziet het ernaar uit dat gigantische hoeveelheden van het betoog echt 'alle kanten op rollen', geformatteerd en verwerkt volgens protocollen, geïncorporeerd in systemen die beheerd worden door overeenkomsten tussen makelaars en systemen waarvan de meeste mensen die de content leveren en hopen die later weer te raadplegen, daadwerkelijk weinig of niets weten.

Het probleem en enkele partiële oplossingen

Het gesproken woord reguleren. Strikt genomen is er niets mis – omstreden of bekrompen – met het reguleren van taaldaden. Zelfs John Stuart Mill, die het hedendaagse denken over vrijheid van meningsuiting als standaard spreekrecht diepgaand heeft beïnvloed, erkent dat veel soorten taaldaden verboden of gereguleerd mogen worden. Mill argumenteert dat taaldaden die klaarblijkelijk bedoeld zijn om anderen te schaden, vanuit utilitaire overwegingen gereguleerd of verboden mogen worden. Hij geeft het voorbeeld van iemand die in een afgeladen schouwburg 'Brand!' roept (zonder dat het er echt brandt), en van iemand die aanzet tot rellen. Hij formuleert deze maatstaf in zijn welbekende 'schadebeginsel', dat bedoeld is om een onderscheid te maken tussen gevallen waar regulering en verbodsbepalingen toegelaten zijn en waar niet:

[T]he sole end for which mankind are warranted, individually or collectively, in interfering with the liberty of action of any of their number, is self-protection. That the only purpose for which power can be rightfully exercised over any member of a civilized community, against his will, is to prevent harm to others.¹⁸

Of een utilitaire calculus geschikt is om onomstreden aan te tonen welke taaldaden al dan niet behoren tot het *type*: klaarblijkelijk bedoeld om anderen te schaden, valt te betwijfelen. Want taaldaden gehoorzamen de natuurwetten niet; de effecten die ze teweegbrengen zijn onvoorspelbaar en rollen alle kanten op. Zelfs wanneer het utilitarisme er niet in slaagt om het aan banden leggen van de vrijheid van meningsuiting sluitend te verantwoorden, dan nog zal er weinig discussie over bestaan dat bepaalde types van taaldaden verboden of gereguleerd mogen worden. Er is een breed maatschappelijk draagvlak en een verscheidenheid aan argumenten voor een verbod op een aantal taaldaden. Deze variëren van meened, intimidatie, laster en bedrog, tot schending van de privacy, van confidentialiteit en veiligheid. Er heerst natuurlijk heel wat controverse over de grenzen die aan deze misbruiken van het spreekrecht mogen worden opgelegd, en waaraan (zoals het er volgens mij naar uitziet) een utilitaire calculus niet veel zal veranderen. Anderzijds zal men het erover eens zijn dat de vrijheid van meningsuiting geen onvoorwaardelijk recht is op zomaar te zeggen wat je te binnen valt.

De opvatting dat aan het spreekrecht van machtige organisaties strengere eisen mogen worden gesteld dan aan individuen is evenmin controversieel. Het is vaak van belang de uitlatingen van machthebbers aan regels te onderwerpen als we de rechten van individuen willen beschermen, zoals het individuele spreekrecht en meer in het bijzonder het recht op vrije expressie. Aan

¹⁸ John Stuart Mill, 1859/2003, p. 94.

grote ondernemingen of publieke instanties, aan universiteiten of stichtingen verlenen we niet dezelfde vrijheid van meningsuiting als die we voor individuen verdedigen. Integendeel. Deze organisaties moeten aan stringente eisen voldoen om er op toe te zien dat ze accurate waarheidsaanspraken maken. Dit geldt in het bijzonder wanneer ze hun eigen activiteiten en beloftes uitleggen. Van rechtspersonen eisen we dat ze nauwgezet hun rapporten en balansen publiceren. We aanvaarden van bedrijven niet dat ze hun balansen verdraaien of niet bekend maken. We veroordelen wat spottend ‘creatief boekhouden’ wordt genoemd, zelfs wanneer het nog binnen de wet valt. Evenmin staan we openbare diensten toe informatie over hun werking te verdraaien of achter te houden; als ze het toch doen, dan keuren we dat af en eisen we correcties of sancties, of beide. We bekritisieren offshore-jurisdictie waar banken en bedrijven hun profijt uit halen omdat ze hun activiteiten, eigenaars en klanten geheim kunnen houden.¹⁹ We eisen waarachtige reclame en verwerpen misleidende promotie. Ook zijn de openbare diensten aan vele vereisten onderworpen om op een voorgeschreven manier te communiceren. In vele landen worden ze via het recht van de burger om geïnformeerd te worden, gedwongen om bepaalde informatie publiek te maken. Zulke vereisten van *openbaarheid* en *transparantie*, opgelegd aan publieke en private instellingen, genieten trouwens de goedkeuring van de media – ze schreeuwen erom – terwijl ze er zelf niet aan onderworpen zijn. Het mag toch duidelijk zijn dat, als publieke en commerciële instellingen zouden claimen dat ze recht hebben op vrijheid van expressie, maar niet de plicht om nauwgezet te rapporteren, dit op weinig bijval zal kunnen rekenen.

Het ontbrekende debat over persvrijheid. Om die reden ontstaat er een kwalijke verwarring wanneer aan mediaorganisaties van-

¹⁹ Voor een spits commentaar op de offshore-bedrijvigheden, zie Nicholas Shaxson, 2011.

zelfsprekend hetzelfde recht wordt verleend op vrije meningsuiting, als dat wat voor individuen geldt. Eén gevolg van dit veelomvattende recht is dat sommige machtige en vaak multinationale mediacorporaties een geprivilegieerde positie gaan bekleden: in tegenstelling tot andere vergelijkbare organisaties vatten zij hun communicatieve handelingen op als beschermd door het recht op vrije meningsuiting, dat al zo weinig is gereguleerd. Een tegendraadse opvatting – ooit vertolkt door Rudyard Kipling en door Stanley Baldwin geciteerd en beroemd gemaakt – beschouwt de vrijheid van meningsuiting van de media als een vorm van ‘macht zonder verantwoordelijkheid – doorheen de eeuwen het prerogatief van de hoer.’

En toch worden nauwelijks ernstige vragen gesteld bij de gedachte dat in onze genetwerkte tijd het spreekrecht van media-organisaties de vorm aanneemt van vrijheid van meningsuiting. Deze zienswijze wordt schijnbaar bevestigd door Mills redenering en de mensenrechtenconventies – maar niet door deftige argumenten. Uiteraard is er heel wat overroepen minachting voor en afkeer van riooljournalistiek en snertprogramma's op tv, om niet te spreken van *Fox News* en zenders van dat soort. En toch ontdekken we maar weinig discussie over de vraag of de aangehaalde populaire argumenten voor persvrijheid als een vorm van expressievrijheid wel overtuigend zijn.

Uitgaande van de invloed van Mills gedachtegoed is het redelijk te veronderstellen dat de argumenten die de benadering van mediavrijheid als expressievrijheid ondersteunen, in *On Liberty* terug te vinden zijn. Maar wat we er werkelijk vinden is buitengewoon teleurstellend. Mill pleit voor individuele vrijheid van meningsuiting en claimt dat individuen recht hebben op *absolute freedom of opinion and sentiment on all subjects, practical or speculative, scientific, moral or theological*. En dan voegt hij eraan toe, bijna alsof het pas later bij hem opkwam: vrijheid van expressie is *practically inseparable [from] liberty of expressing and publishing opinions*.

Hier worden expressie- en publicatievrijheid inderhaast aan elkaar gekoppeld. Het snijdt hout, denk ik, om, voortgaand op deze redenering en uitgaand van het *individuele* recht van zelf-expressie, te argumenteren voor een vorm van persvrijheid die het *individuele* recht van zelfexpressie *ondersteunt*: dat zou voor de media betekenen dat zij de individuele zelfexpressie verdedigen. Maar een dergelijk argument zal nog niet aantonen dat de mediaorganisaties *zélf* recht hebben op zelfexpressie, een recht dat *niet* in dienst staat van het individuele recht van zelfexpressie.

Evenmin zal het gemakkelijk zijn zo'n redenering op te bouwen. De media zijn meer dan kanalen van individuele zelfexpressie, en uitgeven bestaat niet uitsluitend in het publiceren van een verheven lezersrubriek of *vox pop*. Als we Mills onberedeneerde overgang van het individuele recht van publiceren in de media naar het recht van de media om te publiceren door de vingers zien, dan zullen we uiteindelijk tot het besluit komen dat individuen het recht hebben om te publiceren wat ze maar willen, en dat de media – ook diegene die door machtige organisaties worden beheerd – het recht hebben om te publiceren wat ze maar willen. Dan ziet het ernaar uit dat we inderdaad in een wereld zijn aanbeland waarin veel mensen vanzelfsprekend denken dat persvrijheid een vorm van expressievrijheid is. Ik denk dat het tijd wordt dat we ons afvragen of de gelijkstelling van mediavrijheid aan expressievrijheid wel overtuigend is, en of ze de meest lucide manier is om persvrijheid te verdedigen.

Angst voor censuur. Ik vrees dat de voornaamste reden waarom de opvattingen over persvrijheid die niet gemodelleerd zijn naar de individuele vrijheid van meningsuiting zo zelden het voorwerp uitmaken van een ernstig debat, *niet* is dat expressievrijheid werd ingeschreven in verklaringen en conventies van de rechten van de mens; de reden is eerder dat wij de mening zijn toegedaan dat mediavrijheid alleen door censuur kan worden ingeperkt, dit wil zeggen door staatscontrole over de inhoud. Maar deze afgesloten gemeenplaats is niet waar, noch geloofwaardig.

Gemedieerde communicatie kan op verschillende manieren worden gedisciplineerd, zonder ze te censureren. Bij censuur gebruikt men de staatsmacht (of, in vroegere tijden de kerkelijke macht) om een publicatie met een bepaalde *inhoud* te verbieden of te verplichten, wat inderdaad gevaarlijk is. Taaldaden kunnen nochtans gereguleerd en gedisciplineerd worden zonder aan de inhoud een verbod of verplichting op te leggen. Sommige voor de hand liggende en algemeen aanvaarde inperkingen van de communicatie verwerpen taaldaden in bepaalde situaties: ze mogen bijvoorbeeld niet te luid of onophoudelijk zijn of iemand het spreken beletten, enzovoort. Andere restricties kunnen taaldaden opleggen regels na te leven zodat doeltreffend kan worden gecommuniceerd en het publiek kan begrijpen wat anderen zeggen en vatten wat door die uitspraken teweeg wordt gebracht. Verder zijn er nog restricties die types van taaldaden verbieden die onder het strafrecht vallen (intimidatie en eerroof bijvoorbeeld) of die de vertrouwelijkheid of privacy verbreken.

Willen we mediavrijheid onder de hedendaagse condities geloofwaardig inschatten, dan hebben we in de eerste plaats, denk ik, een bredere benadering nodig. We houden niet alleen rekening met het recht van individuen en instellingen op vrijheid van meningsuiting, maar ook met hun verplichtingen tegenover anderen wanneer ze zich vrij uiten. Men kan best uitvaren tegen inhoudelijke censuur, maar dat verheldert niet de vrijheden die voor de media van belang zijn, en waarom ze dat zijn. Vandaag volstaat het niet de verhalen te herhalen over moedige onderzoeksjournalisten die de waarheid aan het licht brengen – deze clichéverhalen verkopen zichzelf, misschien. Ze prijzen één manier waarop de media gebruikmaken van hun expressievrijheid maar reppen met geen woord over andere manieren die riskant of beschadigend kunnen zijn. Opnieuw, hoe kan communicatie via de media worden ingeperkt, zonder de inhoud te censureren?

Gemedieerde communicatie. Degenen die gemedieerde onderwerpen lezen, beluisteren of bekijken moeten dat wat de intermediaire schakels uitdrukken niet alleen kunnen begrijpen, maar ook de competentie, eerlijkheid en betrouwbaarheid van hun claims en beloftes kunnen inschatten. Zij hebben dit nodig om hun sociale, civiele en politieke leven te kunnen organiseren en in stand te houden. Mediavrijheid wordt vaak verdedigd met het argument dat ze de democratie ondersteunt – wat ze ook kan doen. Toch is deze benadering te smal. Zelfs wanneer de democratie zou wankelen vereist het civiele en sociale leven dat lezers, luisteraars en kijkers middelen zoeken om te oordelen hoeveel geloof of vertrouwen ze al dan niet kunnen stellen in gemedieerde communicatie. Ze hebben criteria nodig om horoscopen van wetenschappelijke voorspellingen te onderscheiden, sportieve partijdigheid van het aanzetten tot geweld, verkiezingspropaganda van beleidsmaatregelen, waarheidsaanspraken van speculaties, grappen van waarschuwingen, onderbouwde rapporteringen van persbraaksels. Zij moeten de mogelijkheid hebben om te oordelen of iemands uitspraken aanspraak maken op accuratesse, amusement of schoonheid, op religieuze orthodoxie, politieke correctheid of geldige argumentatie. Gemedieerde communicatie is pas geslaagd wanneer lezers, luisteraars en kijkers kunnen volgen *wat* er bedoeld wordt en kunnen vatten *wat* er met de communicatie van die onderwerpen tot stand wordt gebracht.

Waarheidsaanspraken van instellingen en media. In veel instellingen is de vraag naar een begrijpelijke en beoordeelbare communicatie rigoureus geïnstitutionaliseerd. Niemand zal er bijvoorbeeld van uitgaan dat vrijheid van expressie het basisrecht is waarop academische publicaties of strafrechtprocessen zich beroepen. Eerder is het zo dat, zoals Bernard Williams het uitdrukt, ‘de taal die in universiteiten, onderzoeksinstituten en gerechtsgebouwen wordt gebruikt, in instellingen dus die zich op

het vinden van de waarheid toeleggen, in geen geval aan regulering ontsnapt'.²⁰

Mediërende organisaties, waaronder de media, hoeven aan deze eisen niet te voldoen *wanneer* hun communicatieve doel *niet* het maken van waarheidsaanspraken is. Niemand zal verlangen dat uitgevers van dichtbundels en romans onderworpen worden aan de prozaïsche regels van accuratesse; evenmin wordt dit van elke vorm van journalistiek verwacht. Maar het wordt moeilijker om een zekere nonchalance te rechtvaardigen wanneer er waarheidsaanspraken worden gemaakt en beloftes gedaan, want dan beroept die communicatie zich op de standaarden van eerlijkheid, betrouwbaarheid en competentie waarover anderen kunnen oordelen. Als we, zoals in de individuele communicatie, van plan zouden zijn een waarheidsaanspraak of belofte voor te wenden, dan moeten we die intentie ook meedelen, als we het publiek niet willen misleiden. Dit betekent dat communicatie, ook die van de media, aan lezers, luisteraars en kijkers middelen moet aanbieden aan de hand waarvan zij over het genre en het doel van de gebrachte communicatie kunnen oordelen: gaat het om een beschrijving of een parodie; een opiniestuk of een verslag; een docudrama of een documentaire; een advertentie of een editoriaal?

Zijn de media een geval apart? Voorstanders van een verregaande persvrijheid – tot het recht van vrijheid van meningsuiting toe – wijzen er soms op dat journalisten in hun verslaggeving moeten leunen op informatie van ongelijke kwaliteit en aan een halsbrekend tempo moeten werken. Nochtans zijn deze werkomstandigheden niet uniek noch intrinsiek problematisch: wanneer degenen die communiceren weten dat de gegevens onvolledig zijn of twijfelen aan de betrouwbaarheid ervan – omdat hun bronnen gebrekkig zijn, omdat ze aan een hoog tempo moeten

²⁰ Bernard Williams, 2002.

werken – dan kunnen ze dit voorbehoud meedelen en de eventuele fouten later rechtzetten; daarmee voorzien ze de lezers, luisteraars en kijkers van het houvast dat ze nodig hebben om te oordelen over de competentie, oprechtheid, betrouwbaarheid en de waarheidsaanspraken van wat meegedeeld wordt.

Standaarden en censuur. Men zou kunnen zeggen – en het wordt vaak gezegd – dat er geen bezwaar is tegen standaarden, maar dat het opleggen van die regels toch nog iets anders is: als aan de media regels worden opgelegd, dan zou dat de persvrijheid op onaanvaardbare wijze inperken, wat een terugkeer betekent naar de tijd van de censuur. Ik twijfel aan de geloofwaardigheid van deze bewering. Er bestaan verschillende manieren waarop de vrijheid van mediaorganisaties kan worden geregeld en gedisciplineerd, zonder de inhoud te censureren. Ik som er enkele op.

- Waarom moeten journalisten, uitgevers en mediaeigenaren hun financiële en andere belangen niet openbaar maken, zoals anderen met vergelijkbaar invloedrijke posities in het openbare leven verplicht zijn te doen? (Per slot van rekening doen Reuters en FT het al.)
- Waarom wordt van degenen die in de media werken niet verlangd dat ze hun politieke voorkeuren of sponsors bekendmaken en dat ze hun giften en ontvangsten op een lijst zetten, zoals van anderen met een invloedrijke positie wordt verlangd? Zouden we dan niet beter geïnformeerd zijn en vanuit een betere positie kunnen oordelen over journalistieke stukken over bedrijven of aandelen, of over ‘recensies’ van restaurants en vakantieverblijven, als we zouden weten wie waarvoor heeft betaald?
- Waarom zou het verkeerd zijn te eisen dat in een lijst wordt vermeld hoeveel er aan een informatiebron werd betaald om een ‘verhaal’ te ontfutselen?

- Waarom zou het verkeerd zijn bronnen te vermelden, behalve in uitzonderlijke gevallen?
- Waarom zou het een onrechtmatige eis zijn om verwijzingen te publiceren naar promotiemateriaal, dat misschien de enige 'bron' is waarop een verhaal steunt?
- Welk bezwaar zou men kunnen inbrengen tegen het informeren van de lezer over de beperkingen of de ervaring van degenen die over technische aangelegenheden schrijven – in plaats van het aan het toeval over te laten of al dan niet ontdekt wordt dat een auteur statistisch of wetenschappelijk materiaal bijvoorbeeld onvoldoende beheerst?
- Waarom zou het verkeerd zijn te eisen dat onnauwkeurigheden onmiddellijk en niet-selectief worden rechtgezet?

Als we ervan uitgaan dat de media zich met communicatie bezighouden, dan moeten we ook aannemen dat ze een publiek willen bereiken. En wanneer ze dat ook doen, dan moet elk recht op zelfexpressie door plichten worden ingeperkt, plichten die het publiek in staat stellen te begrijpen en te beoordelen wat er wordt meegedeeld en wat door die mededeling wordt teweeggebracht.

Ik ben ervan overtuigd dat de meest doeltreffende manier om opnieuw een ernstig debat over mediavrijheid te openen, waarin ze niet bedrieglijk als een vorm van expressievrijheid wordt afgedaan, erin bestaat de waarheidsaanspraken en beloftes van de media onder precies deze voorwaarden te erkennen: lezers, luisteraars en kijkers moeten ze kunnen begrijpen en beoordelen, anders zijn ze zinloos. Omdat persvrijheid tot het openbaar belang behoort, moet ze zonder twijfel effectief door de wet worden beschermd: wanneer de pers niet vrij is, worden de democratie en het civiele leven beschadigd. Maar deze vrijheid wordt best niet opgevat als vrijheid van meningsuiting, omdat die zelf het grote vermogen heeft de democratie te beschadigen en te ondermijnen.